

Vertaissuhdetaitojen ja ystävyysuhteiden edistäminen varhaiskasvatuksessa

Minerva Newman & Martta Reinikainen

Opinnäytetyö
Tammikuu 2017
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Sosionomi (AMK), sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Newman, Minerva Reinikainen, Martta	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Tammikuu 2017
	Sivumäärä 34	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Vertaissuhdetaitojen ja ystävyyssuhteiden edistäminen varhaiskasvatuksessa		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Raija Lundahl & Tiina Lautamo		
Toimeksiantaja(t) Yksityinen päiväkoti Keski-Suomessa		
Tiivistelmä <p>Kiusaamista tapahtuu jo päiväkoti-ikäisten lasten keskuudessa. Vertaissuhdetaitojen ja ystävyyssuhteiden tukeminen varhaiskasvatuksessa voi tutkimusten mukaan ennaltaehkäistä kiusaamista sekä tukea monipuolisesti lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tavoitteena oli rakentaa huoneentaulu vertaissuhdetaitojen ja ystävyyssuhteiden edistämiseksi varhaiskasvatuksessa. Huoneentaulun sisältö perustui tutkittuun tietoon ja päiväkodin lapsiryhmältä kerättyyn aineistoon.</p> <p>Lapsia osallistava tutkimuksellinen kehittämistyö toteutettiin keskisuomalaisessa, yksityisessä päiväkodissa syksyllä 2016 motivoivan tuokion ja pienryhmähaastatteluiden keinoin. Lasten kanssa toimiessa hyödynnettiin visuaalisia menetelmiä. Lasten ajatuksista ja kokemuksista muodostettiin teorialähtöisesti ja teemoittelun avulla prosessi tutustumisvaiheesta vertaissuhteiden ja ystävyyden kehittämiseen.</p> <p>Havaittiin, että lapset osasivat kertoa vuorovaikutustilanteissa kiellettyjä asioita, joka vahvasti ajatusta tarpeesta vahvistaa sosiaalisia taitoja myönteisellä otteella. Tuloksena syntyi yksinkertaisista kuvista tehty huoneentaulu, jossa eläinhahmot muistuttavat lapsia mm. lohduttamaan, auttamaan ja puolustamaan toisiaan. Huoneentaulu jätettiin päiväkodille testattavaksi ja käyttöön.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Vertaissuhdetaidot, ystävyyssuhteet, varhaiskasvatus, kiusaamisen ehkäisy, osallisuus		
Muut tiedot		

Author(s) Newman, Minerva Reinikainen, Martta	Type of publication Bachelor's thesis	Date January 2017 Language of publication: Finnish
	Number of pages 34	Permission for web publication: x
Title of publication Improving peer relationship skills and friendships in early childhood education		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Raija Lundahl & Tiina Lautamo		
Assigned by A private daycare in Central Finland		
Description <p>Bullying occurs amongst daycare-aged children. According to studies, by supporting peer relationship skills and friendships in early childhood education (ECE) bullying could be prevented and child's growth, development and learning supported in a versatile way. The goal was to make a plaque to improve the peer relationship skills and friendships in ECE based on academic research and the material collected from the daycare group's children.</p> <p>Developmental research was conducted in a private daycare in Central Finland in the fall of 2016 with children participating in a motivational activity followed by small group interviews. Visual methods were used while working with children. Analysis of children's thoughts and experiences was conducted and a theory based process was devised using themes based on stages of peer relationship and friendship formation.</p> <p>Findings suggested that the children were capable of naming the things that are not acceptable during social interaction. This confirmed the concept that there was a need to improve children's social skills in a positive manner. As a result, a plaque was made with simple pictures where animal characters remind the children to comfort, help, defend one another etc. The plaque was left at the daycare to be tested and used.</p>		
Keywords/tags (subjects) Peer relationship skills, friendships, early childhood education, preventing bullying, participation		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Varhaiskasvatusta ohjaavat periaatteet	4
3	Päiväkoti-ikäisten lasten vertais- ja ystävyysuhteet	5
	3.1 Vertaiset ja vertaisryhmät	6
	3.2 Vertaissuhdetaidot	7
	3.3 Ystävyysuhteet	8
	3.4 Vertais- ja ystävyysuhteiden merkitys lapsen kehityksessä	9
	3.5 Kiusaamisen ehkäisy	9
4	Tarkoitus ja tavoite	10
5	Kehittämistyön toteutus	10
	5.1 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi	10
	5.2 Kehittämistoteutuksen valinta	12
	5.3 Lasten motivoiva piirustustuokio ja osallistava haastattelu	13
	5.4 Haastatteluaineiston teemoittelu	14
6	Osallistavan haastattelun analyysi	14
	6.1 Vuorovaikutukseen liittymisen taidot	14
	6.2 Toisten huomioon ottamisen taidot	15
	6.3 Vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidot	16
	6.4 Ystävyysuhteet	16
	6.5 Yhteenveto – huoneentaulun sisällön suunnittelu ja toteutus	17
7	Pohdinta	23
	7.1 Tutkimuksellisen työskentelyn eettisyys	23
	7.2 Vertaissuhdetaidot ja ystävyysuhteet - Lasten kokemuksista huoneentauluksi	24
	7.3 Tulosten hyödynnettävyys ja jatkokehittäminen	26
	Lähteet	28
	Liitteet	30

Liite 1. Lupa-anomus huoltajille.....	30
Liite 2. Suunnitelma motivoivaan piirustustuokioon	32
Liite 3. Suunnitelma lasten pienryhmän juttelutuokioon.....	33

Kuviot

Kuvio 1. Prosessikaavio	11
Kuvio 2. Ystävyyys	18
Kuvio 3. Leikkiin kutsuminen.....	18
Kuvio 4. Yhteinen ratkaisu.....	19
Kuvio 5. Kannustaminen.....	20
Kuvio 6. Lohduttaminen	20
Kuvio 7. Auttaminen.....	20
Kuvio 8. Toisen puolustaminen	21
Kuvio 9. Neuvotteleminen.....	21
Kuvio 10. Riidan sopiminen	22
Kuvio 11. Anteeksi	22
Kuvio 12. Kiitos	22
Kuvio 13. Kuvakortit haastattelua varten	34

1 Johdanto

Opinnäytetyön tavoitteena oli ystävyys- ja vertaissuhdetaitojen edistäminen varhaiskasvatuksessa. Aineistoa kerättiin haastattelemalla yksityisen, keskisuomalaisen päiväkodin lapsiryhmästä 4-5 -vuotiaita lapsia ja näiden haastattelujen, sekä aiemmin tutkitun tiedon pohjalta suunniteltiin päiväkotiryhmälle vertaissuhdetaitoja ja ystävyysuhteita tukeva huoneentaulu.

Valmiuksia tulla toimeen kaikkien ihmisten kanssa tarvitaan läpi elämän ja näitä taitoja tulisi opetella jo varhaisessa vaiheessa. Jo päiväkotikäisten lasten keskuudessa tavataan kiusaamista. Pitkäjänteinen vertais- ja ystävyysuhteiden tukeminen, sekä yhdenvertaisuuden edistäminen pienten lasten kanssa voisi osaltaan ehkäistä negatiivisen erilaisuus-ajattelun synnyttämiä, usein vahingollisia toimintatapoja.

Vertais- ja ystävyysuhteiden myönteisistä vaikutuksista on tutkimuksellista näyttöä. Useat poikkileikkaustutkimukset osoittavat, että lapset, joilla on vastavuoroinen ystävyysuhde ovat muun muassa yhteistyökykyisempiä, itsevarmempia, vähemmän aggressiivisiä, joutuvat harvemmin konflikteihin muiden lasten kanssa ja sopeutuvat uusiin ryhmiin helpommin. Pitkittäistutkimuksissa on muun muassa osoitettu, että siirtyminen päiväkodista kouluun sujui helpommin lapsilta, joilla oli enemmän ystäviä (Ladd, Kochenderfer 1999). Vastavuoroinen ystävyysuhde kohentaa itsetuntoa, vähentää myöhempien tunne-elämän ongelmien riskiä (Mannarino 1978) ja suojaa kiusatuksi tulemiselta (Hodges ym. 1999). (Salmivalli 2005, 37-38.)

Viime aikoina on todettu, että kiusaamista ja siitä seuraavaa syrjäytymistä tapahtuu jo päiväkotikäisten keskuudessa. Yhteiskunnallisella tasolla kouluikäisten lasten välisiä vertaissuhteita on tutkittu paljon ja koulukiusaaminen on ilmiönä tutumpi kuin kiusaaminen varhaislapsuudessa. Koulukiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen on myös kehitetty erilaisia toimintamalleja.

Kiusaamisen tutkiminen alle kouluikäisten keskuudessa on ollut vähäistä. Julkaisusta "Kiusaavatko pienetkin lapset?" (2010) selviää, että Norjassa (Alsaker 1993), Sveitsissä (Alsaker & Nägele 2008; Alsaker & Valkanover 2000, 2001), USA:ssa (Kochenderfer & Ladd 1999; Crick ym. 1999) ja Australiassa (Main 1999; Rigby 1997) tehtyjen tutkimusten mukaan jo alle kouluikäiset kiusaavat. Kiusaamisen tavat ja muodot ovat

osoittautuneet samankaltaisiksi koulukiusaamisesta tehdyissä tutkimuksissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 7.)

Viime aikoina tutkimusten aiheina suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on ollut erilaisia näkökulmia syrjintään ja vertaissuhteisiin liittyvistä ilmiöistä. Niistä on tehty myös erilaisia korkeakoulujen opinnäytetöitä. Tästä syystä opinnäytetyössä pyrittiin vertaissuhdetaitoja ja ystävyyssuhteita vahvistavan menetelmän luomiseen.

2 Varhaiskasvatusta ohjaavat periaatteet

Suomessa varhaiskasvatusta ja lapsen oikeuksia ohjaavat YK:n lapsen oikeuksien sopimus, valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä varhaiskasvatuslaki.

Lapsen oikeuksien sopimus

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Siihen on laadittu lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja se asettaa valtioiden ensisijaisen vastuun toteuttaa ne. Lasten oikeudet kuuluvat kaikille lapsille erottamatta heitä ihonvärin, sukupuolen, vammaisuuden tms. perusteella. (Convention on the Rights of the Child 1989, 1-2.) Lapsen koulutuksen tulee pyrkiä siihen, että suvaitsevuuutta ja tasa-arvoa kunnioittavaa elämäntapaa edistetään ystävyyden hengessä (mts. 9). Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on velvollisuus huolehtia, että päivähoitossa kehitetään ilmapiiriä, jossa lasten oikeudet toteutuvat.

Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuksen tulisi "kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen" ynnä "edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa

yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katso-
muksellista taustaa" (L. 19.1.1973/36.). Lisäksi tulisi "varmistaa lapsen mahdollisuus
osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin" (L. 19.1.1973/36). Sosiaalisten
taitojen, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistäminen nousevat siis varhaiskasva-
tuslain peruseriaatteista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria tulisi kehittää tiettyjen periaatteiden mukai-
sesti. *Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustavassa yhteisössä* pyritään rohkaisemaan
lapsia vuorovaikutukseen ja ryhmän jäsenenä toimimiseen. Kasvattajien tehtävänä
on tukea lasten vertais- ja ystävyys-suhteita. Lisäksi lasten, heidän huoltajiensa sekä
henkilöstön *osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa* pyritään edistämään tietoi-
sesti inklusiivisessa toimintakulttuurissa. Lasten välisissä kohtaamisissa tapahtuviin
eriarvoistaviin piirteisiin puututaan, ja myönteisellä vuorovaikutuksella tuetaan lap-
sen identiteettiä ja itsetuntoa. *Hyvinvointia, turvallisuutta ja kestävää elämäntapaa*
arvostetaan varhaiskasvatuksessa. Koko yhteisön turvallisuudesta huolehditaan eh-
käisemällä tietoisesti kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää myös puuttuen niihin. On
tarkoituksenmukaista, että ristiriitatilanteita opetellaan tunnistamaan ja ratkaise-
maan yhdessä lasten kanssa. (2016, 29-31.)

3 Päiväkoti-ikäisten lasten vertais- ja ystävyys-suhteet

Sosiaalista kehitystä ja vertaissuhteiden merkitystä tutkittaessa psykologiset tutki-
musperinteet ovat jakautuneet kahteen pääsuuntaukseen: vertaissuhde- ja ystävyys-
tutkimukseksi ja varhaisen oppimisen tutkimukseksi. Ensimmäiset kokeelliset tutki-
mukset lasten vertaisryhmistä ilmestyivät jo 1930-luvulla. Sosiaalisia taitoja koskevat
tutkimukset 1970- ja 1980-luvuilla keskittyivät tutkimaan, kuinka lapset muodostavat
suhteita ja millä tekijöillä on yhteyttä sosiaalisten suhteiden rakentamiseen sekä sosi-
aalisten kompetenssien avaamiseen. Lisäksi ystävyystutkimukset pyrkivät selvittä-

mään, kuinka esimerkiksi sosiaaliset taidot ja keskustelutaidot auttoivat lapsia sosiaalisessa käyttäytymisessä. Varhaiskasvatuksessa pyrittiin kaventamaan eriarvoisuutta kasvatuksellisilla ohjelmilla sekä parantamaan lasten sosiaalisia taitoja erilaisilla valmennus- ja kehittämisohjelmilla. (Kronqvist 2001, 61-62.)

1980-luvun tutkimuksissa eroteltiin erilaisia vertaissuhdetyyppejä sekä tarkasteltiin ystävyuden ja lapsen kehityksen suhdetta toisiinsa. Selvää näyttöä näiden yhteydestä ei pystytty saamaan, mutta eräissä tutkimuksissa todettiin lasten sopeutuvan helpommin uusiin tilanteisiin läheisten ystävien tai leikkiverien ollessa läsnä. Muutoksia lapsen sosiaalisiin havaintoihin, taitoihin sekä sopeutumiseen näytti osoittavan myöskin ystävyyssuhteiden määrä ja laatu. 1990-luvulla taas tutkittiin etenkin ystävyuden kestoa ja sen ylläpitämistä. (Kronqvist 2001, 65.)

3.1 Vertaiset ja vertaisryhmät

Salmivallin (2005, 15) mukaan vertaisilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat lapsen kanssa suunnilleen saman ikäisiä sekä sosiaalisessa, kognitiivisessa että emotionaaliossa kehityksessä samalla tasolla. Vertaisten kanssa omaksutaan tietoja, taitoja ja asenteita sekä koetaan yhdessä asioita, jotka vaikuttavat lasten välittömään sopeutumiseen ja hyvinvointiin kuin myös pitkälle heidän tulevaisuuteensa. (Salmivalli 2005, 15.)

Lasten siirtyessä päiväkotiin heidän arkensa muuttuu huomattavasti ikätovereiden takia. Päiväkoti mahdollistaa lasten keskinäisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten kokemusten karttumisen. Lapset ovat kertoneet useissa tutkimuksissa, että heille tärkein asia päivähoitossa on nimenomaan toisten lasten kohtaaminen ja heidän kanssaan toimiminen. Vertaisten kanssa tehdyt asiat ovat erilaisia - ainakin merkitykseltään - kuin vastaavasti aikuisten kanssa. (Lehtinen 2001, 82.)

Päiväkodissa sosiaalinen kanssakäyminen on jatkuvaa ja alati muuttuvaa. Haasteita lapselle tuo se seikka, että hänen on yksilönä etsittävä oma paikkansa ryhmässä niin suhteessa muihin lapsiin kuin aikuisiinkin. Pienryhmät muuttuvat tilanteiden mukaan, joten uusien kontaktien luomista tapahtuu koko ajan. Kokemukset karttuvat yhdessä

toimimisesta, sillä päiväkodissa tavarat ovat yhteisiä ja niiden käytöstä tulee neuvotella ja sopia. (Mts. 82-83.)

Lehtisen (mts. 83) mukaan sosiaalinen osallistuminen on yksi tärkeimpiä motiiveja lasten toiminnalle päiväkodin lapsiryhmässä. Jopa yksin puuhastellessaan lapset kiinnostavat huomiota ympärillään tapahtuviin asioihin. Ryhmä antaa mahdollisuuden saada ystäviä ja suosiota, rakentaa kumppanuutta ja luottamusta toisiinsa sekä omaa sosiaalista tilaansa. Toiminnassa sisällöt tavoitteineen eivät ole lapsille yhtä merkittävää kuin itse mukanaolo. (Mts. 83.)

3.2 Vertaissuhdetaidot

Laaksonen (2014a, 30) jakaa lasten vertaissuhdetaidot neljään osa-alueeseen: "Tilanteenmukaisen vuorovaikutuskäyttäytymisen taidot, vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidot, vuorovaikutukseen liittymisen taidot ja toisten huomioon ottamisen taidot". Lapsella voi olla sekä puutteita että vahvuuksia eri osa-alueissa. Näiden tunnistaminen antaa syvällistä tietoa lapsen vuorovaikutustaidoista kokonaisuudessaan (Laaksonen 2014b, 4).

Tilanteenmukaisen vuorovaikutuskäyttäytymisen taitoja on Laaksosen (2014b, 5) mukaan lapsen taito viestiä toisten lasten kanssa tilanteeseen sopivalla tavalla, lapsen taito viestiä tarkoituksenmukaisella tavalla ottaa huomioon vuorovaikutuskumppanin viestintätyylin ja mielentilan, lapsen taito ymmärtää ja osata noudattaa yhteisiä pelisääntöjä sekä lapsen taito sitoutua ryhmän toimintaan pitkäjänteisesti.

Lapsen **vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidoiksi** Laaksonen (2014b, 6) määrittelee taidon tuen antamiseen toiselle lapselle oma-aloitteisesti, konfliktien hallintakyvyn ja taidon oma-aloitteiseen sovitteluun, taidon toisten lasten rohkaisuun ja kannustamiseen esimerkiksi ryhmätoiminnassa sekä taidon palautteen antamiseen ja vastaanottamiseen toisilta lapsilta.

Laaksosen (2014b, 7) mukaan lapsen **vuorovaikutukseen liittymisen taitoja** ovat rakentavasti ja oma-aloitteisesti toisia lapsia lähestyminen ja ryhmän toimintaan liitty-

minen, taito lähestyä muitakin kuin omia parhaita kavereita sekä vieraisiin lapsiin tutustuminen, suhtautuminen muiden osallistumiseen, esimerkiksi leikkikutsuun, myönteisesti sekä sopivassa määrin omien tavoitteiden saavuttaminen vertaisryhmässä, esimerkiksi vaikuttamalla leikin kulkuun.

Toisten huomioon ottamisen taidoilla Laaksonen (2014b, 8) tarkoittaa lapsen kykyä ottaa toiset lapset huomioon, taitoa tehdä kompromisseja toisten lasten kanssa, toisten lasten loukkaamisen tai satuttamisen välttämistä sekä ystävällisyyttä toisia lapsia kohtaan.

3.3 Ystävyysuhteet

Ystävyysuhteet Salmivalli (2005, 35) määrittelee erityisiksi vertaisuhteiksi, jotka ovat läheisimpiä, niihin sitoudutaan eri tavoin, ja niissä uskoudutaan enemmän. Hänen mukaansa ystävyysuhteiden tärkein ominaisuus on kuitenkin vastavuoroisuus sekä molemminpuoliset myönteiset tunteet. Alle kouluikäisten ystävyysuhteissa korostuu yhteisten mukavien leikkien merkitys ja suhteissa opitaan esimerkiksi emootioiden säätelyä ja leikkitaitoja. (Mts. 35-36.)

Myös Kronqvistin (2001, 65-66) mukaan ystävyys tarkoittaa: "--tarkoituksellista, molemminpuolista suhdetta, johon liittyy vahva myönteinen vire." Kronqvist kirjoittaa Niffeneggerin ja Willerin tutkimuksesta (1998), jossa haastateltiin 4-6 -vuotiaita päiväkodin lapsia ja aikuisia heidän lapsuudenaikaisista ystävyysuhteistaan. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa hyvän ystävyuden ominaisuuksia. Vastaajat kertoivat, että hyvä ystävä leikki heidän kanssaan – tämä nousi tunnusmerkeistä tärkeimmäksi. Lisäksi hän jakoi leikissä leluja. Ystävyyteen kuuluivat myös toisesta pitäminen, toisen kiltteys ja mukavuus. (Mts. 65.)

3.4 Vertais- ja ystävyysuhteiden merkitys lapsen kehityksessä

Repon (2013, 117) tarkastelussa vertais- ja ystävyysuhteet ovat molemmat hyvin merkityksellisiä kokemuksia lapsen psykososiaalisessa kehityksessä. Hänen mukaansa niillä on katsottu olevan erilainen, laadullinen merkitys (mts.117). Repo (mts. 117) toteaa, että Laineen ja Neitolan mukaan lapsi voi myönteisten vertaisryhmäkokemusten kautta kokea kuuluvansa ryhmään ja saada mahdollisuuden sosiaalisten taitojensa ja itsetuntemuksensa kehittämiseen. Ryhmään kuulumisen tai hyväksyntä eivät välttämättä yksistään riitä; suhteiden tulisi olla vuorovaikutuksellisia ja antaa laajat toiminta- ja vaikutusmahdollisuudet lapselle. (Mts. 117.)

Ystävyysuhteet vaikuttavat lapsen emotionaaliseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Lapsen itsearvostus, emotionaalinen hyvinvointi, sosiaalinen kompetenssi sekä prososiaaliset taidot vahvistuvat ja kehittyvät hyvän ystävyysuhteen myötä. Esimerkiksi pilkkaaminen tai dominoiva käytös eivät kuulu hyvään ystävyysuhteeseen. (Repo 2013, 118.) Tällaista käyttäytymistä voidaan ajatella kiusaamisena tai ainakin vallan käyttönä ja toisen alistamisena. Siinä vuorovaikutus ei toteudu tasa-vertaisena.

3.5 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa tarkoittaa lasten tukemista heidän vertais- ja ystävyysuhteissaan. Aikuisen tulisi auttaa ja ohjata lapsia toimimaan näissä suhteissa ja tarkkailla niiden laatua ja luonnetta, jotta voitaisiin ehkäistä ja puuttua lapsen kehitystä mahdollisesti haittaaviin seikkoihin. (Repo 2013, 118-119.)

Kaikki konfliktit ja ristiriidat lasten välillä eivät kuitenkaan ole kiusaamista vaan kuuluvat ihmissuhteisiin, samoin kuin eri mieltä olemisen ja riitelyn taitojen harjoittelu. Näiden taitojen oppimiseen tarvitaan aikuisen apua, kun taas kiusaamiseen on aikuisen aina puututtava. (Repo 2013, 38.)

4 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tukea ja edistää ystävyysuhteita ja vertaissuhdetaitoja päiväkodin arjessa ja tavoitteena oli rakentaa huoneentaulu tutkitun tiedon ja päiväkotiryhmän lapsilta kerättyjen kokemusten pohjalta. Huoneentaulun tavoitteena oli toimia ystävyysuhteiden ja vertaissuhdetaitojen harjoittelun ja positiivisen muistuttamisen menetelmänä. Ensisijaisena toiveena oli tehdä huoneentaulusta selkeä ja esittää sen sisältö kuvallisesti, jotta lapset kykenisivät ymmärtämään taulua myös ilman aikuisen apua.

5 Kehittämistyön toteutus

5.1 Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisena kehittämistyönä. Kehittämistoimintakäsitettä voidaan käyttää yläkäsitteenä kaikelle toiminnan kokonaisymmärtämiselle, työskentelylle ja kuvaukselle, jonka perusteella syntyy jokin uusi asia, kuten tässä opinnäytetyössä tapauskohtaista tietoa yhteistyöpäiväkodin lasten vertaissuhdetaidoista ja ystävyysuhteista sekä konkreettisena lopputuotoksena *Ystävyiden huoneentaulu* (Salonen 2013, 7). Tieteellisen tutkimuksen tulee aina noudattaa tieteenalaisia sääntöjä ja vaatimuksia, kun taas tutkimuksellinen kehittämistoiminta voi sisältää joitakin tutkimuksellisia elementtejä tai osioita (mts. 9). Huoneentaulua kehitettäessä sovellettiin laadullista haastattelututkimusta sekä sisällönanalyysia.

Opinnäytetyössä hyödynnettiin kehittämistyön lineaarista mallia, jossa työskentely etenee tavoitteen määrittelystä suunnitteluun, toteutukseen ja prosessin päättämiseen sekä lopuksi arviointiin (Salonen 2013, 15). Huoneentaulun kehittämisen tueksi luotiin oma prosessikaavio lineaarisen mallin pohjalta (kuviokuva 1).

Kuvio 1. Prosessikaavio.

5.2 Kehittämisosotteen valinta

Tavoitteena oli, että lapset pääsivät itse osallisiksi huoneentaulun sisällön rakentamiseen. Lapset saivat pohtia ystävyysuhteita sekä vertaissuhdetaitoja kertomalla kokemuksistaan. Haastatteluun osallistunut lapsiryhmä oli aloittanut pari kuukautta aiemmin avatussa uudessa päiväkodissa, jossa useimmat lapsista eivät tunteneet toisiaan entuudestaan. Kokemuksia kerättiin haastattelemalla lapsiryhmästä 4-5 -vuotiaita, joille itse huoneentaulukin tuli käyttöön. Valittu ikäryhmä oli opinnäytetyölle soveltuva ikä lapsen kehityksen ja sosiaalisten taitojen kannalta.

Haastateltu kohderyhmä oli olemassa oleva ryhmä, joten haastateltavien määrä määräytyi ryhmäkoon (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2008, 176-177) ja tietenkin haastattelupäivänä paikalla olleiden lasten mukaan. Koska kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston ei ole tarkoitus tuottaa yleistettäviä päätelmiä (mts. 177), tutkimuksellisen kehittämistyömme kannalta ei ollut juurikaan merkitystä sillä, olisiko haastateltavia kymmenen vai viisitoista. Ajatuksena kyseisellä tutkimusotteella oli, että tarkastelemalla yksityistä tapausta tarpeeksi, voitiin ilmiöstä löytää merkitsevyyttä ja toistuvuutta myös yleisellä tasolla (mts. 177).

Lasten kokemuksia kerätessä keksittiin käyttää visuaalisina menetelminä piirtämistä ja kuvakortteja. Näin haastattelutuokioissa tavoitettaisiin lasten ajatuksia ja näkökulmia tehokkaammin ja tuettaisiin lapsen osallisuutta paremmin.

Kumpulainen, Mikkola & Salmi (2015, 136) toteavat, että lapsuuden monitieteellisessä tutkimuksessa on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota lasten osallisuuden ja äänen kuulemiseen. Pyrkimykset ymmärtää lasta sekä edistää lasten tasa-arvoa, oikeuksia ja aseman muutosta yhteiskunnassa ovat ohjanneet lapsuuden tutkimusta yleisellä tasolla (mts. 136), kuten myös tämän opinnäytetyön tutkimuksellisia tavoitteita. Lisäksi todettiin, että itse haastattelukysymyksissä olisi hyödyllistä käyttää apuna leikkiä, esimerkiksi "Mistä sinulle tulee hyvä mieli leikeissä?", jotta lapset pystyisivät muistelemaan tilanteita ja omia kokemuksiaan helpommin.

5.3 Lasten motivoiva piirustustuokio ja osallistava haastattelu

Päiväkodissa vierailtiin kerran ennen varsinaisia haastatteluja. Lapsille pidettiin motivoiva tuokio (liite 2.), jonka alussa hyödynnettiin kuvataideterapeutti Mervi Juusolan kirjaa *Ystävyyden pelisäännöt* (2014). Kirja kertoo lasten sosiaalisista suhteista, ja sen tarkoituksena on mm. auttaa lapsia ja aikuisia miettimään yhdessä ystävyyttä. Sadun avulla päästiin kiinni aiheeseen keskustelemalla sen herättämistä kysymyksistä.

Sadun jälkeen lapsia pyydettiin piirtämään kaksi kuvaa: ensimmäinen mukavasta yhteisestä hetkestä ystävän kanssa; toinen ystävän kanssa olleesta tilanteesta, josta tuli paha mieli. Lapset saivat mahdollisuuden esitellä töitään ja kertoa niistä meille ja ryhmän muille lapsille. Osa lapsista piirsi aiheiden herättämistä mielikuvista, mutta enemmistön piirustuksista löytyi monenlaisia muita, lapsia itseään innostavia teemoja.

Seuraavana päivänä toteutettiin pienryhmähaastattelut (liite 3.), joissa oli kussakin kolme lasta. Molemmat toimivat haastattelijoina eri ryhmille ja tuokiot äänitettiin. Tuokiot aloitettiin juttelemalla edeltävänä päivänä tehdyistä piirustuksista. Vaikka piirustusten aiheet olivatkin moninaiset, keskustelu niistä auttoi tuokion aloituksessa. Varsinaisiin tutkimuskysymyksiin siirryttiin haastattelijoiden piirtämiä kuvakortteja hyödyntäen. Kukin lapsi sai vuorollaan nostaa pakasta kuvakortin ja kertoa siitä toisille. Tämän jälkeen haastatteliija esitti korttiin liittyvät kysymykset.

Juttelutuokiot etenivät kuvakorttien ja haastattelurungon pohjalta. Tavoitteena oli kuulla lasten ajatuksia esimerkiksi siitä, mitä tarkoittaa olla hyvä kaveri, miten toimia huomatessaan toisen olevan yksin, minkälaiset teot tai sanat voivat tuntua toisesta ikävältä – minkälaiset taas mukavalta. Osallistavassa haastattelussa kuvakortit helpottivat kysymyksiin vastaamista ja haastattelukysymysten lisäksi myös kuvakorteista nousseita ajatuksia hyödynnettiin myöhemmin analyysissa. Tuokiot päätettiin nostamalla pakan kaksi viimeistä korttia, joissa oli ystävyyden loruja, jotka luettiin lapsille ääneen.

5.4 Haastatteluaineiston teemoittelu

Haastattelujen vastauksia teemoitettiin sisällönanalyysin keinoja hyödyntäen. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat, että sisällönanalyysilla tarkoitetaan tekstianalyysia, esimerkiksi haastattelua, joka on muutettu tekstimuotoon. Sisällönanalyysissa eritellään aineistoa etsimällä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia (mt.). Haastattelunauhoituksia kuunneltiin läpi kirjaamalla ylös lasten kokemuksia. Koska suurin osa lapsiryhmän lapsista ei tuntenut toisiaan ennen päiväkodin avautumista, todettiin, että hyödyntämällä suurilta osin Laaksosen (2014b, 6-8) määrittelemiä vertaissuhdetaitoja sekä yleistä ystävyyden määritelmää voitaisiin lasten vastauksista muodostaa prosessi tutustumisvaiheesta vertaissuhteiden syntyyn ja lopulta ystävyysuhteiden muodostumiseen.

Teemoittelu tapahtui teorialähtöisesti hyödyntäen Laaksosen (2014b, 6-8) jaottelua: 1. vuorovaikutukseen liittymisen taidot, 2. toisten huomioon ottamisen taidot ja 3. vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidot. Lisäksi neljänneksi teemaksi valittiin ystävyysuhteet. Teemoja analysoitiin pohtimalla, puhuivatko lapset samoista asioista mitä teoriassa esitetään, ja minkälaiset asiat nousivat toistuvasti esille lasten puheissa.

6 Osallistavan haastattelun analyysi

6.1 Vuorovaikutukseen liittymisen taidot

Kaikki haastatteluryhmän lapsista kertoivat kokeneensa uuteen päiväkotiin tulon mieluisana asiana. Suurin osa haastateltavista tunsu päiväkodista etukäteen muuttaman lapsen, joko vanhan kaverin tai sisaruksen, muutama ei tuntenut ennestään ketään. Haastateltavat olivat kaikki saaneet uusia kavereita päiväkodista ja vastauksista oli löydettävissä samoja piirteitä kuin Laaksosen (2014b, 7) määrittelemissä vuorovaikutukseen liittymisen taidoissa: lapsi osaa rakentavasti ja oma-aloitteisesti löytää leikkikavereita ja liittyä ryhmän toimintaan, esimerkiksi meneillään olevaan leikkiin.

Kaikki haastateltavat kertoivat tutustuneensa uusiin kavereihin leikkien kautta. Kysyttäessä "Miten tutustuit muihin päiväkodin lapsiin?" lapset vastasivat esimerkiksi: "Olin täällä ja leikin." sekä "Kävin kysymässä voitko leikkiä mun kaa?".

Oma-aloitteinen ja suora leikkiin kutsuminen toistui lasten vastauksissa myös kysyttäessä "Miten voisit itse saada uusia ystäviä?" ja "Mitä voisit tehdä, jos joku on yksinäinen tai ilman kavereita?". Lapset kertoivat, kuinka heidän mielestään tulisi mennä kysymään toista kaveriksi tai leikkiseuraksi: yhdessä leikkimällä ystäväystyy. Vuorovai-
kutukseen liittymisen taidot ovat lähestymistä myös muihin kuin omiin parhaisiin ystäviin ja tutustumista vieraisiin lapsiin (mts. 7).

6.2 Toisten huomioon ottamisen taidot

Lapset puhuivat toisten huomioon ottamisesta (vrt. Laaksonen, mts. 8) kysyttäessä, kuka päättää mitä ystävien kanssa leikitään. Eräs lapsista kertoi pitkään siitä, kuinka he vuorottelevat eri leikkien tai lelujen välillä, mikäli eivät tahdo leikkiä samoja leikkejä. Toinen taas totesi: "Ei meillä ikinä kukaan päättää kun me sovitaan yhdessä mitä leikitään. Kaverin kanssa ehdotetaan leikkejä kunnes keksitään sellainen leikki mikä sopii molemmille." Nämä vastaukset kertovat kyvystä tehdä kompromissiratkaisuja tarvittaessa sekä yleisesti toisen huomioon ottamisesta (mts. 8) ja vastavuoroisuudesta. Lisäksi yksi lapsista puhui siitä, kuinka toisen ollessa aina eri mieltä leikkien valinnasta voi tällaisista tilanteista syntyä riitoja ja kaveruus saattaa kyseenalaistua. Toisen huomiointi voi siis nousta hyvinkin tärkeäksi myös tarkasteltaessa kaveruuden tai ystävyuden laatua ja kestoa.

Toisen huomioon ottamisen taitoihin kuuluu myös se, että lapsi ei tarkoituksella satuta tai loukkaa toista (mts.8). Lapsilta kysyttiin, minkälainen heidän mielestään on epäreilu ystävä: "Jos on tosi epäreilu ja suuttuu kauheasti, vaikka yrittäisi pyytää anteeksi se ei kuuntele." Lisäksi lasten mielestä epäreilu ystävä saattaa esimerkiksi ottaa lelun pois toiselta, kiusata tai käyttäytyä muuten loukkaavasti.

6.3 Vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidot

Lapset kertoivat pahan mielen syntyvän leikeissä, jos toinen tulee rikkomaan leikin tai häiritsemään esimerkiksi ottamalla lelun pois tai satuttamalla toista: "Paha mieli tulee siitä, jos joku ei mene sillein miten haluaa, et joku menee pieleen". Laaksosen (mts. 6) mukaan vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taitoja on lapsen kyky hallita konflikteja ja sovittelua oma-aloitteisesti. Useat lapsista totesivat, että pitää pyytää anteeksi, jos joku on epäreilu itseä tai toisia kohtaan. Muutamat myös mainitsivat, että ristiriitatilanteessa voi jakaa leikin toisen kanssa tai kertoa toiselle epäsovivasta käytöksestä, esimerkiksi ettei leluja saa heitellä. Eräs lapsista kuvaili epäreilun keinumistilanteen, joka ratkaistiin, kun aikuinen oli paikalla ja kertoi milloin keinumuurot vaihtuvat. Haasteet kuuluvat ihmissuhteisiin, mutta usein lapset tarvitsevat myös aikuisen tukea ja harjoittelua vastoinkäymisistä ja riidoista ylipääsemiseen.

Vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taitoja on myös lapsen oma-aloitteinen tuen antaminen toisille lapsille sekä toisten rohkaisu ja kannustaminen (mts. 6). Haastatteluissa nämä taidot eivät korostuneet; vain yksi lapsista totesi voitavansa auttaa toista epäreilussa tilanteessa.

6.4 Ystävyysuhteet

Lapsilta kysyttiin, mitä heille tulee mieleen ystävydestä. Useat vastasivat kertomalla asioista, mitä ystävälle ei saisi tehdä (kuten töniä tai kaataa). Lisäksi yhdessä leikkimisen merkitys korostui vastauksissa, mikä onkin Salmivallin (2005, 35-36) mukaan alle kouluikäisen ystävyysuhteissa tärkeää vastavuoroisuuden ja molempien osapuolten myönteisten tunteiden lisäksi. Myös hyvän ystävyuden määrittelyyn liittyi useimmissa vastauksissa yhdessä leikkiminen; yhden mukaan riitely ei kuulu koskaan ystävyteen. "Mistä sinulle tulee hyvä mieli leikeissä?" jakoi lasten vastauksia enemmän: anteeksipyyttäminen, yhteisillä leluilla leikkiminen yhdessä, kaverit, tietyillä leluilla sekä kotona leikkiminen olivat tällaisia.

Haluttiin myös kuulla, mitä mieltä lapset olivat eri ikäisten, ja eri sukupuolten välisestä ystävydestä. Kaikkien lasten mielestä eri ikäiset sekä tytöt ja pojat voivat olla keskenään ystäviä - usealla "tällaisia" ystäviä olikin. Yksi poikkeuskin löytyi: "Aikuiset ei kuitenkaan ole kavereita, koska ne on aikuisia eikä leiki, mutta saattaa esimerkiksi pelata." Tämä vastaus osoittaa, että lasten suhtautuminen aikuisiin on usein erilaista kuin muihin lapsiin: kaveruus- ja ystävyysuhteita muodostetaan vertaisten kanssa (vrt. Lehtinen 2001, 82).

6.5 Yhteenveto – huoneentaulun sisällön suunnittelu ja toteutus

Kaikki kuulemamme lapset osasivat luetella asioita, joita toisille lapsille ei saisi tehdä: lyödä, töniä, haukkua tai kiusata tarkoituksella muilla tavoin. Lapset tiesivät myös, mitä tulisi tehdä ikävien tilanteiden tai konfliktien jälkeen - tai ainakin mitä heiltä odotetaan. Tämä vahvisti ajatusta siitä, kuinka sosiaalisten taitojen harjoittelua olisi hyvä toteuttaa myönteisellä otteella ja mahdollisesti korvata jo opittua kieltolistaa muistuttamalla lapsia hyvistä vertaissuhdetaidoista, kuten toisen auttamisesta tai anteeksiantamisesta.

Kuvakortteihin suunniteltiin erilaisia tilanteita osallistavan haastattelun sekä vuorovaikutukseen liittymisen, toisten huomioonottamisen ja vuorovaikutuksen ylläpitämisen sekä vertaisten tukemisen taitojen (vrt. Laaksosen vertaissuhdetaidot 2014b, 6-8) pohjalta. Huoneentaulun kuvakorteissa kettu ja jänis toimivat hyvän ystävän tavoin. Näillä eläinvalinnoilla haluttiin korostaa rajoja rikkovaa ystävyttä, sillä kettu ja jänis ovat eläinlajeina aivan erilaisia. Ketut on myös usein kuvattu kansansaduissa viekkaina ja ovelina repolaisina, kun taas jänikset pieninä veijareina. Huoneentaulussa eläinhahmot ovat aivan kuten lapsetkin, erityisiä ja ainutlaatuisia, mutta täysin yhdenvertaisia ystävyksiä. Huoneentaulun alakulmaan piirrettiin kuva, jossa jänis haluaa kettua, muistuttamaan ystävyys- ja kaverisuhteiden tärkeydestä.

Kuvio 2. Ystävyys.

Osallistavassa haastattelussa lapset kertoivat, kuinka pyytämällä toista lasta kaveriksi ja yhdessä leikkimällä voi ystäväystyä. Vuorovaikutukseen liittymisen taitoa kuvataan kortissa, jossa jänis kutsuu yksinäisen ketun pelaamaan kanssaan koripalloa. Kortin tarkoitus on muistuttaa lapsia muun muassa siitä, miten voisi saada uusia ystäviä ja että ketään ei tulisi jättää yksin.

Kuvio 3. Leikkiin kutsuminen.

Toisten huomioonottamisen taitoa kuvataan kortissa, jossa jänis ja kettu ovat tehneet yhteisen ratkaisun leikkiin: jänis piirtää autorataa ja kettu ajaa jäniksen tekemää

reittiä. Kortin tarkoitus on muistuttaa lapsia toisen huomioimisesta ja vastavuoroisuudesta sekä siitä, ettei kukaan tarkoituksella loukkaisi toista vaan pyrkisi yhdessä kompromissiin.

Kuvio 4. Yhteinen ratkaisu.

Suurimpaan osaan kuvakorteista suunniteltiin tilanteita, joissa korostuu vuorovaikutuksen ylläpitämisen ja vertaisten tukemisen taidot. Osallistavassa haastattelussa lapset kertoivat vaivattomasti asioita, jotka vaikuttavat vuorovaikutuksen ylläpitämiseen negatiivisesti. Sen sijaan vain harva mainitsi vuorovaikutusta parantavia tai vertaisten tukemisen taitoja. Näiden taitojen kehittämiseksi huoneentauluun suunniteltiin kuvakortit, joissa kettu ja jänis kannustavat, lohduttavat, auttavat ja puolustavat toisiaan. Kuvakorttien tarkoituksena on lisätä lasten oma-aloitteista kykyä tukea ja rohkaista toisia lapsia.

Kuvio 5. Kannustaminen.

Kuvio 6. Lohduttaminen.

Kuvio 7. Auttaminen.

Kuvio 8. Toisen puolustaminen.

Huoneentauluun suunniteltiin myös kuvakortteja, joissa kettu ja jänis sovittelevat ja hallitsevat konfliktejaan. Lapset osasivat kertoa melko hyvin, kuinka toimia ristiriitailanteissa oikein ja tiesivät, että sanoja ”anteeksi” ja ”kiitos” tulisi käyttää. Kortit neuvottelutilanteesta, riidan sopimisesta, anteeksi pyytämisestä ja kiitoksen sanomisesta tehtiin muistuttamaan ja edelleen vahvistamaan näitä vuorovaikutuksen ylläpitämisen taitoja.

Kuvio 9. Neuvotteleminen.

Kuvio 10. Riidan sopiminen.

Kuvio 11. Anteeksi.

Kuvio 12. Kiitos.

Huoneentaulu toteutettiin piirtämällä ja laminoimalla kymmenen erilaista ystävyys- ja vertaissuhdetaitokorttia, joita voidaan irrottaa tai kiinnittää sinitarralla taulun muovitettuun kehyspohjaan. Taulu on visuaalinen ja monikäyttöinen positiivisen muistuttamisen ja taitojen vahvistamisen työväline, helposti muokattavissa ja siihen pystyy myös jälkikäteen luomaan uutta sisältöä, esimerkiksi lisää taitokortteja tai piir-roshahmoja.

Huoneentaulu jätettiin päiväkodille käyttöön. Opinnäytetyön aikataulun rajallisuuden vuoksi emme pystyneet toteuttamaan perusteellista palautteen keruuta päiväkodissa, mutta pyrimme arvioimaan omaa prosessiamme ja tavoitteiden ja tarkoituksen toteutumista mahdollisimman hyvin.

7 Pohdinta

7.1 Tutkimuksellisen työskentelyn eettisyys

Lapsia tutkittaessa on tärkeää huolehtia koko tutkimuksen ajan etiikasta ja pohtia kaikki tutkimukseen liittyvät valinnat niin, että ne voidaan eettisesti perustella. Opinnäytetyön aihe rajattiin ja tutkimusmetodi valittiin niin, ettei tutkimusryhmä mitenkään fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti vahingoittunut. Lasten erityisyyden ja yhdenvertaisuuden korostaminen ohjasivat työskentelyä eettisinä arvoina. Ennaltaehkäisevää näkökulmaa ja toimintamallia tuotiin näkyväksi kiusaamisen, syrjäytymisen ja näihin puuttumisen sijaan. Erityisesti tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa pohdittiin eettisiä seikkoja, kuten kuinka kentälle päästään, miten siellä toimitaan ja kuinka tutkittavien ja heidän huoltajiensa suostumus tutkimukseen kysytään.

Tutkimukselliselle kehittämistyölle huolehdittiin asianmukaiset tutkimusluvut päiväkodin johtajilta sekä lasten huoltajilta. Huoltajille lähetettiin saatekirjeet, jotka sisälsivät allekirjoitettavat lupa-anomukset lasten osallistumista varten (liite 1.). Ennen lasten haastattelutilanteita tutkimusryhmän lapsille kerrottiin vielä ymmärrettävästi osallistumisen vapaaehtoisuudesta, ja että tarkoituksena oli saada tietoa heidän ikäistensä lasten kaverisuhteista ja siitä, millainen heidän mielestään on hyvä kaveri.

Työ oli merkitsevä ja motivoiva siihen sisältyvän arvopohjan vuoksi, joten sen tarkoituksellisuus säilyi vahvana koko prosessin ajan. Sosiaalisten valmiuksien vahvistaminen ja kiusaamiseen liittyvien ilmiöiden ennaltaehkäisy olivat tekijöille yksiä tärkeimmistä kasvatuksellista tavoitteista tulevana lastentarhanopettajina. Työskentelyn aikana saatiin uusia näkökulmia aiheeseen, mutta myös vahvistusta jo opitulle.

Koko tutkimuksen ajan siihen osallistuvien identiteettisuoja ja tietojen luottamuksellisuus turvattiin. Kerätty aineisto jäi vain tekijöiden käyttöön, tutkimuksesta saatuja tietoja ei luovutettu ulkopuolisille ja niitä käytettiin vain luvattuun tarkoitukseen. Kerätty aineisto säilytettiin tutkimuksen ajan asianmukaisesti ja se hävitettiin opinnäytetyömme valmistuttua. Valmiissa opinnäytetyössä tuloksista raportoitiin tarkasti ja rehellisesti, niin että lasten anonymisuus oli taattu. Myöskään päiväkodista ei annettu tunnistettavia tietoja lopullisessa kirjallisessa työssä.

7.2 Vertaissuhdetaidot ja ystävyyssuhteet - Lasten kokemuksista huoneentauluksi

Lähdeaineiston kartoitusvaiheessa suunnitelmamme alkoi hahmottua ja rajaamalla käsitteitä löysimme spesifimpää tutkimustietoa. Tutkimusajatuksemme oli alun perin muodossa: ”Kuinka tukea kaveri- ja vertaistaidoilla suvaitsevaisuutta ja lasten turvallista arkea päivähoitossa”. Päädyimme kuitenkin jättämään suvaitsevaisuuden ja kaveruuden käsitteistöstä pois. Näiden tilalle otettiin vertaissuhdetaidot ja ystävyyssuhteet, joiden edistäminen varhaiskasvatuksessa oli kiusaamista ehkäisevä, tavoittelemamme näkökulma.

Ongelmaksi muodostui kansainvälisten lähteiden löytäminen: tieteelliset artikkelit ja tutkimukset keskittyivät mm. kiusaamiseen ja siihen puuttumiseen tai vanhempien lasten välisiin vertais- ja ystävyyssuhteisiin. Nämä eivät tarjonneet sellaista tutkimuksellista tietoa, joka olisi ollut hyödyllistä opinnäytetyömme kannalta. Totesimme, että suomalaisista tutkijoista etenkin Salmivallilta ja Laaksoselta löytyi juuri etsimäämme aineistoa, joten päätimme keskittyä niihin. Valtakunnallisesti varhaiskasvatusta ohjaavat periaatteet toivat omalta osaltaan tarpeellisen ohjenuoran kehittämistyöhön.

Laadullinen tutkimusote ohjasi työskentelyämme alusta asti. Tutkimuksellinen kehittämistyö soveltui tavoitteeseemme ja tarkoitukseemme parhaiten. Sen lineaarisen mallin avulla saimme säilytettyä työskentelyn punaisen langan myös hetkinä, jolloin lukuisat ajatukset ja ideat veivät meitä sivuraiteille. Saimme myös vapauden ideoida ja kehittää omia menetelmiämme alusta asti, sillä emme olleet sidottuina määrättyihin tieteenalaisiin sääntöihin.

Visuaalisten menetelmien, eli tässä tapauksessa kehittämiemme motivoivan piirustustuokion ja kuvakorttien, hyödyntäminen lapsia osallistavassa tutkimuksessa todettiin toimivaksi tavaksi herättää lasten mielenkiinto aihetta kohtaan. Myös satukirjan käyttöä voidaan pitää visuaalisena apuvälineenä. Piirustustuokio helpotti tutustumista ja luottamuksen rakentamisesta meidän ja lasten välillä, vaikka kaikki piirustukset eivät käsitelleetkään ohjeistuksen mukaisia aiheita. Totesimme, että mikäli olisimme toteuttaneet tuokion jakamalla lapset pienryhmiin tai jopa ottaneet yhden lapsen kerrallaan piirtämään, olisi ystävyys saattanut tulla enemmän esiin piirustuksissa. ”Pahan mielen tuoneet tilanteet ystävän kanssa” saattoi myöskin olla aiheena turhan vaikea kyseisen ikäryhmän lapsille.

Lapsia tutkittaessa on huomioitava, kuinka vieraiden aikuisten läsnäolo lapsille tuossa ympäristössä voi aiheuttaa arastelua ja jännittämistä. Pienryhmähaastattelussa saimme lapset innostumaan ja kertomaan rohkeasti ajatuksistaan edellispäivän tapaamisen avulla. Piirtämiemme kuvakorttien käyttö auttoi aiheen avaamista lasten kehitystasolle soveltuvalla tavalla sekä helpotti haastattelutuokioissa lasten keskittymistä. Vierailumme päiväkodissa osoittivat sen, kuinka tarpeellisia tarkat suunnitelmat olivat. Siitä huolimatta tutkimuksellisessa työskentelyssä lasten kanssa on mahdollonta ennakoida kaikkia muuttujia.

Huoneentaulun alkuperäinen idea selkeästä ulkomuodosta onnistui mielestämme hyvin. Taulun tarkemman sisällön suunnittelussa meni kuitenkin odotettua kauemmin, ja ideoinnin aikana hylkäsimme monta suunnitelmaa. Päiväkoti esitti omana toiveenaan yksinkertaista värimaailmaa, joka sointuisi heidän omaansa: mustaa, valkoista ja punaista. Ajatuksemme käyttää eläinhahmoja havainnollistaaksemme eri tilanteita tarkentui ja valitsemamme kettu ja jänis soveltuivat myös päiväkodin toiveeseen taulun väreistä.

Taulun muokattavuus teki lopputulokseen käytännöllisen lisänsä. Materiaalivalinnat olisivat voineet olla laadukkaampia, mikäli budjettimme olisi antanut periksi. Aikataulumme vuoksi emme ehtineet kerätä päiväkodilta palautetta tai arvioida kuinka hyvin lapset ymmärsivät taulun sisältöä. Näkemyksemme mukaan tekemillämme huoneentaulun kuvakorteilla ja niihin liitetyillä taidoilla on mahdollista tavoittaa 4-5 -vuotiaan lapsen realiteetit. Korteissa esitetyt tilanteet eivät olleet liian monimutkaisia ja eläinten ilmeet toivat esiin niiden tunnetiloja, joka voi osaltaan selkiyttää kuvien tarkoitusta.

Opinnäytetyön päätavoitteeseen päästiin prosessin edetessä: löysimme tutkittua tietoa lasten vertaissuhdetaidoista ja ystävyyssuhteista ja saimme päiväkodin lapsiryhmän lapset osalliseksi huoneentaulun sisällön muodostamisprosessiin hyödyntämällä heidän kokemuksiaan. Koska vertaissuhdetaitojen ja ystävyyssuhteiden edistämisen tulee olla tietoista ja pitkäjänteistä, voi tuloksia tästä nähdä vain harvoin konkreettisesti lyhyessä ajassa. Toivomme *Ystävyyden huoneentaulun* jääneen päiväkodin käyttöön ja että siitä olisi jatkossakin pedagogista hyötyä heidän toiminnalleen.

7.3 Tulosten hyödynnettävyys ja jatkokehittäminen

Tämän laadullisen, tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tuloksia voidaan arvioida tarkastelemalla työskentelymme eri vaiheita ja niiden perusteella syntyneitä huoneentaulua (vrt. Salonen 2013, 7). Teoriapainotteinen opinnäytetyön alkuosa tarjoaa välttämätöntä taustatietoa varhaiskasvatuksen periaatteista Suomessa, päiväkotikäisten lasten sosiaalisten suhteiden ja taitojen synnystä ja kehityksestä sekä kiusaamista ehkäisevän toiminnan perusajatuksista.

Koska kyseessä oli pienimuotoinen, tapauskohtainen tutkimuksellinen työ, johon osallistui alle kymmenen lasta, ei sen tuloksia voida yleistää laajalti. Kehittämistyön toistettavuus muissa päiväkodeissa voisi olla mahdollista, jolloin yleistettävyyttä voisi lisätä. Jatkokehittämisenä keksimästämme motivoivasta piirustustuokiosta voisi rakentaa toimivamman kokonaisuuden esimerkiksi edellä mainitulla tavalla (ks. s. 29). Haastatteluissa käytetyistä kuvakorteista ja itse huoneentaulusta siinä käytettyine

taitokortteineen voisi kerätä palautetta niin lapsilta kuin henkilökunnaltakin. Kasvattajat voisivat arvioida *Ystävyyden huoneentaulun* mahdollisia vaikutuksia tietyin väliajoin pidemmän ajanjakson aikana, jolloin sisältöä voitaisiin tarpeen mukaan muokata tai muuttaa.

Näkemyksemme mukaan tutkimukset vertaissuhdetaitojen ja ystävyyssuhteiden tukemiseksi varhaiskasvatuksessa tulevat yleistymään. Kuten aiemmin totesimme, kansainvälisesti tutkimusaihe on vielä suhteellisen uusi. On kuitenkin huomioitava, että suomalainen varhaiskasvatus eroaa kansainvälisessä vertailussa niin pedagogiselta sisällöltään ja laadultaan kuin myös strukturaaliselta muodoltaan. Perushoitoon keskittyvä päivähoito, josta siirrytään eriasteisiin, perusopetusta vastaaviin instituutioihin on toistaiseksi yleinen malli useassa maassa: ”koulusta” saatetaan puhua jopa 4-vuotiaiden kohdalla. Tämä hankaloitti tutkimusten vertailua omasta näkökulmastamme.

Sosiaalisten valmiuksien ja merkityksellisten, läheisten ihmissuhteiden edistäminen tulee olemaan ajankohtaista ja merkittävää nyt ja tulevaisuudessa globaalissa yhteiskunnassamme. Varhaiskasvatus on lapsen kodin lisäksi otollinen paikka toimia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Lähteet

Convention on the Rights of the Child. 1989. United Nations. Viitattu 30.12.2016.
<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14. osin uudistettu p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Mannerheimin Las-tensuojeluliitto, Folkhälsan Förbund. Viitattu 16.03.2016.
<http://www.slal.fi/doc/Kiusaavatko20pienetkin20lapset1.pdf>

Kronqvist, E.-L. 2001. "Ystävykset yhdessä" - vuorovaikutussuhteet lapsen kehityksessä. Teoksessa Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Oulu: Varhaiskasvatus 90.

Kumpulainen, K., Mikkola, A. & Salmi, S. 2015. Osallistava visuaalinen tutkimus ja lapsen äänen tavoittaminen. Teoksessa: Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 170, Tiede. Helsinki: Unigrafia.

Laaksonen, V. 2014a. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. Jyväskylä Studies in Humanities. Viitattu 28.10.2016.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42805/978-951-39-5564-9_vaitos25012014.pdf?sequence=1

Laaksonen, V. 2014b. Lasten vertaissuhdetaitojen kehittäminen: Ohjeita Lapsen vertaissuhdetaitojen arviointi -työkalun käyttöön. Viitattu 28.10.2016.
<http://www.slideshare.net/viljalaaksonen/lasten-vertaissuhdetaitojen-kehittminen>

L. 19.1.1973/36. Varhaiskasvatuslaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 29.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P1>

Lehtinen, A.-R. 2001. Vertaissuhteiden merkitys lasten elämässä. Teoksessa Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta. Oulu: Varhaiskasvatus 90.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saaranen-Kauppinen, A. Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 01.04.2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Tampere: Suomen yliopistopaino – Juvenes Print. Turun ammattikorkeakoulu, puheenvuoroja 72. Viitattu 30.12.2016.
<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 29.12.2016.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Liitteet

Liite 1. Lupa-anomus huoltajille

Hei hyvät lasten vanhemmat ja huoltajat!

Olemme Minerva Newman ja Martta Reinikainen, varhaiskasvatukseen suuntautuneita sosionomiopiskelijoita Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme lasten vertaissuhdetaitojen ja ystävyysuhteiden edistämisestä varhaiskasvatuksessa yhteistyössä päiväkotini () kanssa.

Haastattelemme lapsia ystävydestä ja kaveritaidoista 2-3 lapsen pienryhmissä.

Haastattelutilanteessa piirrämmme ja juttelemme ystävydestä, esimerkiksi: millainen on hyvä ystävä? Tai kuinka saada uusia ystäviä?

Lasten piirroksia ja vastauksia käsitellään anonyymisti.

Lasten ajatusten ja vastausten pohjalta kokoamme päiväkodin käyttöön ystävyden huoneentaulun. Lapsia osallistavan taulun avulla voidaan positiivisesti muistuttaa kaveritaidoista () arjessa.

Lapseni _____ voi osallistua ryhmähaastatteluun

Kyllä []

Ei []

Allekirjoitus

Haastattelut toteutetaan torstaina 13.10.2016.

Palautathan tämän lomakkeen () maanantaihin 10.10.2016 mennessä.

Kiitos vastauksistanne!

Vastaamme mielellämme mahdollisiin kysymyksiin. Meihin voit olla yhteydessä sähköpostitse: H9337@student.jamk.fi

Aurinkoisin syysterveisin,

Minerva & Martta

Liite 2. Suunnitelma motivoivaan piirustustuokioon

Toteutus: Keskiviikkona 12.11.2016 päiväkodin 5-vuotiaiden ryhmässä

- Esittelyt ja tutustuminen: kerromme keitä olemme, pehmolelua kierrättäen nimikierrros.
- Luemme Ystävyyden pelisäännöt kirjasta kappaleet ”Metsäkylä on meidän koti” (Martta) ja ”Kani tarvitsee ystävän” (Minerva). Keskustelemme tarinoiden teemoista hyödyntäen kirjasta löytyviä apukysymyksiä, esim. Miten Kani voisi saada ystäviä?
- Siirrymme piirtämään aiheesta, ohjeistamme lapsia piirtämään 2 pientä kuvaa: ensimmäinen mukavasta yhteisestä hetkestä ystävän kanssa; toinen ystävän kanssa olleesta tilanteesta, josta tuli paha mieli. Lasten piirtäessä kerrotaan juttelemassa heidän kanssaan piirustuksista.
- Lapset laittavat nimensä piirustuksiin, jonka jälkeen he luovuttavat työnsä meille.

Liite 3. Suunnitelma lasten pienryhmän juttelutuokioon

Toteutus: Torstaina 13.11.2016 päiväkodin 5-vuotiaiden ryhmä (9 lasta) jaetaan pienryhmiin (1 haastattelija ja 2-3 lasta / ryhmä), kumpikin toteuttaa 2 juttelu/haastattelutuokiota, tuokiot nauhoitetaan

- Aluksi tarkastelemme edellisenä päivänä tehtyjä piirustuksia ja keskustelemme niistä lasten kanssa, kaikki saavat kertoa jotain omista piirustuksistaan.
- Haastattelut toteutamme piirtämiämme kuvakortteja hyödyntäen. Lapset saavat vuorollaan nostaa pakasta kortin ja kertoa sekä näyttää toisille mitä kuvassa on. Haastattelija kysyy kyseiseen kuvakorttiin liittyvät haastattelukysymykset ja lapset saavat vastata vuorollaan. Etenemme kuvakorttien ja haastattelurungon mukaan, mutta tilanteen mukaan juttelemme vapaasti yhdessä ja voimme esittää tarkentavia kysymyksiä.
- Kahdesta viimeisestä kuvakortista löytyy ystävyys aiheiset lorut, joihin päättämme juttelutuokion.

Tuokiota ohjaavat kysymykset:

Minkälaista oli tulla uuteen päiväkotiin?

Tunsitko täältä etukäteen muita lapsia?

Miten tutustuit muihin päiväkodin lapsiin?

Minkälaisia leikkejä tykkäät leikkiä (sisällä / ulkona)?

Mitä sinulle tulee mieleen ystävydestä?

Kenen kanssa tykkäät leikkiä?

Voivatko eri ikäiset leikkiä tai olla keskenään ystäviä? Entä tytöt ja pojat?

Kuka päättää mitä leikitte ystäväsi kanssa?

Mistä sinulle tulee hyvä mieli leikeissä? Entä paha mieli?

Mitä voisit tehdä, jos joku on epäreilu sinua tai toisia kohtaan?

Mitä voisit tehdä, jos joku on yksinäinen tai ilman kavereita?

Miten voisit itse saada uusia ystäviä?

Millainen on hyvä ystävä?

Millainen on epäreilu ystävä?

Kuvio 13. Kuvakortit haastattelua varten